

Таким образом, целью воспитательно – образовательного процесса в ВУЗе должна стать доминанта самосовершенствования личности, включающая в себя установки на самообразование, на самовоспитание, на самоутверждение, самоопределение, саморегуляцию и самоактуализацию.

Литература:

1. Алешина Ю. Е. Лекторская Е. В. *Ролевой конфликт работающей женщины* // Вопросы психологии. - 1989. - № 6. - С. 23-28.
2. Гершунский Б.С. *Философия образования*. - М.: Изд-во Флинта, 1998
3. Гупаловская В. А. *Образование и самоактуализация личности женщины* // Ананьевские чтения: Тезисы докл., Санкт-Петерб., 23 - 25 октября 2001 г. -СПб., 2001.-С. 259-260.
4. Мучински П. *Психология, профессия, карьера*. - СПб.: Питер, 2004. – 539 с.
5. Маслоу А. *Мотивация и личность*. - СПб.: Евразия, 1999. - 478 с.
6. Пашковская И. Н. *Развитие образования в современном обществе* // Ананьевские чтения: Тезисы докл., Санкт-Петерб., 23 - 25 октября 2001 г. -СПб., 2001.-С. 30-31.
7. Пряжников Н.С. *Профессиональное и личностное самоопределение*. М.- Воронеж.: Изд-во Ин-т практической психологии, 1996. - 253 с.

Особливості зв'язку емоційної та пізнавальної сфер у дітей з розумовою відсталістю

Прокоф'єва Л.,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет,
аспірантка Одеського Національного
Університету ім. І.І. Мечникова,
Україна

Attention to the problems of mental backwardness is caused by that the amount of people does not diminish with this type of anomalies. About it testify statistical information on to the entire countries of world. This circumstance does primary question about creation of terms for maximal correction of violations of development of children of this category. In our view, study of emotions and feelings at children with a mental backwardness, correct their forming and education, is instrumental in forming of character, new positive properties of personality and in the end, corrections of basic psychological defect.

Постановка проблеми

Аналіз динаміки розповсюдження психічних і поведінкових розладів за тривалий історичний період дозволяє виявити певні закономірності і тенденції, а також прогнозувати стан психічного здоров'я населення, що є необхідним при плануванні довгострокових, стратегічних заходів, направлених на позитивні зміни у сфері охорони психічного здоров'я [8].

Увага до проблем розумової відсталості викликана тим, що кількість людей з цим видом аномалій не зменшується. Про це свідчать статистичні дані по всім країнам світу [8]. Ця обставина робить першорядним питання про створення умов для максимальної корекції порушень розвитку дітей даної категорії.

Мета дослідження

Метою нашого дослідження є виявлення за результатами аналізу наукової літератури особливостей зв'язку емоційної та пізнавальної сфер у дітей з різним ступенем розумової відсталості.

Завдання

- 1) проаналізувати дані наукової літератури з проблем розумової відсталості;
- 2) проаналізувати дані наукової літератури з проблем особливостей емоційної сфери у дітей з розумовою відсталістю;
- 3) виявити особливості зв'язку емоційної та пізнавальної сфер у дітей даної категорії.

Основний матеріал

Проблему розумової відсталості вивчали такі відомі вчені, як Л.А. Венгер, Л.С. Виготський, Д.Н. Ісаєв, Н.А. Коломінський, К.С. Лебедінська, В.І. Лубовський, М.С. Певзнер, В.Г. Петрова, С.Я. Рубінштейн. Серед вітчизняних вчених цю проблему досліджували В.І. Бондар, Т.П. Вісковатова, Т.Д. Ілляшенко, А.В. Ніколаєнко, А.Г. Обухівська, М.В. Рождественська, Н.М. Стадненко, О.П. Хохліна та ін. Проте більшість досліджень присвячені вивченню олігофренії в цілому, без розмежування її на ступені.

Аналіз літератури показує, що особливості пізнавальної сфери дітей з розумовою відсталістю представлені в дослідженнях багатьох психологів (В.І. Бондар, Л.А. Венгер, Т.П. Вісковатова, Т.А. Власова, Л.С. Виготський, М.С. Певзнер та ін.). Проте маловивченою залишається емоційна сфера таких дітей. Дану проблему вивчали такі вчені, як Д.В. Березіна, Л.В. Занков, В.В. Ковальов, В.І. Лубовський, Е.В. Михайлова, А.Л. Церковський.

Доведено, що в основі олігофренії лежить психічний недорозвиток. І в першу чергу, це проявляється в інтелектуальній

недостатності і характеризується синдромом відносно стабільного, не прогресуючого слабоумства. Результати досліджень багатьох вчених [1, 4 та ін.] вказують на те, що у олігофренів відмічається недорозвинення і інших властивостей, а саме емоційності, моторики, сприймання, уваги.

Більшість вчених [1, 3 та ін.] відмічають, що провідним симптомом розумової відсталості є дифузне (кількісне) ураження кори головного мозку. Але не виключаються і окремі (локальні) ураження, що призводять до різноманітності порушень в розвитку психічних, особливо вищих пізнавальних, процесів та їх емоційній сфері. Їх дослідження дозволяють говорити про те, що одні психічні процеси у розумово відсталих дітей виявляються несформованими більш різко, інші – залишаються відносно підлягаючими зберіганню.

Узагальнення досліджень багатьох вчених [3, 4 та ін.] показує, що у дітей з важким ступенем розумової відсталості (ідіотією) немає реакції на звичні подразники, або вона неадекватна; увага відсутня або у крайній нестійка; мова не розвинена, обмежується звуками, окремими словами, немає розуміння зверненої до них мови. Діти даної категорії або абсолютно не опановують статичними і локомоторними навиками, або придбавають їх дуже пізно. Автори вказують на те, що будь-яка осмислена діяльність при ідіотії недоступна. Також відмічається, що емоції у таких дітей елементарні і пов'язані тільки із задоволенням або незадоволенням, що виражається найпримітивнішим чином у вигляді збудження або крику. Дуже легко виникає афект злості, що виявляється в сліпій люті і агресивних тенденціях, нерідко направлених на себе. Глибокому недорозвиненню психіки нерідко відповідають грубі дефекти фізичного розвитку.

Дослідження вчених [2, 4 та ін.] вказують на те, що діти з середнім ступенем розумової відсталості проявляють досить диференційовані і різноманітні реакції на оточення; мова їх недорікувата і аграмматична; вони можуть вимовляти нескладні фрази. Розвиток статичних і локомоторних навиків відбувається з великою затримкою. Дітям даної категорії доступні нескладні узагальнення. Унаслідок відносно доброї механічної пам'яті і пасивної уваги вони можуть засвоювати елементарні знання, якими користуються як штампами. Емоції бідні, одноманітні, всі психічні процеси тугоподвійні і інертні. На зміну обстановки діти з помірною розумовою відсталістю дають своєрідну негативну реакцію. В той же час особистість їх більш розвинена, чим при ідіотії, вони образливі, соромляться своїх недоліків, адекватно реагують на осуд або схвалення.

Аналіз спеціальної літератури і результатів експериментальних досліджень [3, 4 та ін.] показує, що діти з легким ступенем розумової відсталості (дебільністю) здібні до навчання, опановують нескладними трудовими процесами, можливо їх соціальне пристосування у відомих межах. Їм характерний досить високий розвиток мови, їх поведінка адекватніша і самостійна, що в якійсь мірі маскує слабкість мислення. Деякі автори [2, 3] вважають, що цьому сприяє добра механічна пам'ять. Проте спеціальні дослідження [3, 4 та ін.] виявляють у дітей даної категорії слабкість абстрактного мислення та переважання конкретних асоціацій. Емоції, воля і вся особистість при дебільності більш розвинені, чим при імбецильності. У дітей з легким ступенем розумової відсталості наголошується слабкість самовладання, нездатність пригнічувати свої ваблення, недостатнє обдумування своїх вчинків, деяка імпульсивність поведінки.

Узагальнення даних спеціальної літератури [2, 3, 4 та ін.] виявляє, що в даний час достатньо добре вивчені особливості мислення, сприймання, пам'яті, мови, особливості психічного розвитку дітей з розумовою відсталістю, але залишаються маловивченими емоції і відчуття цієї категорії дітей. Хоча такі вчені, як Т.П. Вісковатова [1] та Д.Н. Ісаєв [3] відзначають значущі відмінності емоційних реакцій дітей з розумовою відсталістю. Проте в дослідженнях цих авторів проблема емоцій і відчуттів дітей даної категорії зачіпається лише побічно. Хоча, на наш погляд, знання особливостей емоційної сфери у дітей з інтелектуальною недостатністю сприятиме, прямо або опосередковано, корекції наявних недоліків в пізнавальній сфері.

В літературі маються дані про взаємозв'язок емоційності та інтелекту [5, 6, 7 та ін.]. На думку О.К. Тихомирова та В.Е. Ключко [7], емоції є каталізатором інтелектуального процесу. Автори вважають, що емоції можуть покращувати або погіршувати розумову діяльність, прискорювати або уповільнювати її. У своїх дослідженнях О.К. Тихомиров і В.Е. Ключко називають емоції координатором розумової діяльності. Вони указують на те, що емоції забезпечують гнучкість, перебудову, корекцію розумової діяльності, відхід від стереотипу, зміну актуальних установок.

Л.В. Путляєва [5] виділяє три функції емоцій в розумовому процесі: 1) емоції як складова частина пізнавальних потреб, що є витокom розумової діяльності; 2) емоції як регулятор самого пізнавального процесу на визначених його етапах; 3) емоції як компонент оцінки досягнутого результату, тобто як зворотний зв'язок.

В історії психології домінувала традиція відособлення емоційних процесів в окрему сферу, що протиставляється сфері пізнання в принциповому розрізненні, наприклад, розуму і серця, відчуттів і пізнання, інтелекту і афекту. Достатньо вираженої є також тенденція визнавати при зіставленні цих сфер первинність і перевагу процесів пізнання.

У відношенні до пізнавальних процесів емоції виступають не тільки в пасивній ролі. Існують переконливі дані [5, 6], які свідчать про те, що емоції є найважливішим чинником регуляції процесів пізнання. Наприклад, емоційна забарвленість є однією з умов, які визначають мимовільну увагу і запам'ятовування, цей же чинник здатний істотно полегшити або ускладнити довільну регуляцію цих процесів.

Дослідження Я. Рейковського [6] показують, що емоційні процеси:

- по-перше, активізують інтелектуальні процеси, тобто сприяють їх посиленню, значному розширенню, а іноді і прискоренню;
- по-друге, роблять виборчий вплив на зміст інтелектуальних процесів, сприяючи виникненню таких асоціативних процесів, зміст яких пов'язаний із змістом емоційних процесів; емоція агресії, наприклад, сприяє появі агресивних асоціацій, емоція страху – тривожних.

Відомо, що емоції і відчуття виконують істотну роль в розвитку особистості. У дитини з розумовою відсталістю наявність в емоційній сфері грубих первинних змін сприяє своєрідному психопатологічному формуванню характеру, нових негативних його якостей, що різко ускладнюють корекцію основного психічного дефекту. От чому вивчення емоцій і відчуттів розумово відсталої дитини, їх формування і виховання мають таке важливе значення.

Дослідження деяких авторів [3, 4 та ін.] вказують на те, що відмінність слабоумної і нормальної дитини полягає не стільки в особливостях самого інтелекту або самого афекту, скільки в своєрідності відносин, що існують між цими сферами психічного життя, і шляхів розвитку, які проробляє відношення афективних і інтелектуальних процесів.

Прояв емоцій не залежить від якісної своєрідності структури дефекту, тобто від приналежності дитини до певної клінічної групи. Розвиток емоцій розумово відсталих дітей значною мірою визначається правильною організацією усього їх життя і наявністю спеціальної педагогічної дії, здійснюваної батьками і педагогами. Благотворні умови сприяють згладжуванню імпульсних проявів гніву,

образи, радості, виробленню правильної побутової поведінки, закріпленню необхідних для життя в сім'ї або в дитячій установі навиків і звичок, а також дозволяють дітям зробити перші кроки у напрямі контролю за своїми емоційними проявами.

Вивчення емоцій і відчуттів у дітей з розумовою відсталістю, правильне їх формування і виховання, сприяє формуванню характеру, нових позитивних властивостей особистості і зрештою, корекції основного психічного дефекту.

Висновки

Дослідження виявило, що на сучасному етапі достатньо добре вивчена пізнавальна сфера дітей з розумовою відсталістю, але маловивченими залишаються емоції і відчуття таких дітей. На жаль, дані про взаємозв'язок емоційної та пізнавальної сфер, як показує аналіз наукової літератури, практично відсутні або фрагментарні та поверхові. Хоча доведено, що емоційні процеси, по-перше, активізують інтелектуальні процеси, тобто сприяють їх посиленню, значному розширенню, а й іноді і прискоренню; по-друге, оказують вибірковий вплив на зміст інтелектуальних процесів, що сприяє виникненню таких асоціативних процесів, зміст яких пов'язаний зі змістом емоційних процесів. Тому вивчення саме емоційної сфери розумово відсталих сприятиме, прямо або опосередковано, корекції наявних недоліків в пізнавальній сфері.

Література:

1. Висковатова Т.П. *Задержка психического развития, обусловленная неблагоприятным влиянием природных и антропогенных факторов*: Монография. - Одеса.: ЮУПУ, 1996. - 264 с.
2. Ілляшенко Т.Д., Стадненко Н.М. *Аномальна дитина в школі: Навч.-метод. посібник*. - К.: ІСДО, 1995. - 120 с.
3. Исаев Д.Н. *Умственная отсталость у детей и подростков*. - СПб.: Речь, 2003. - 389 с.
4. Петрова В.Г. *Психология умственно отсталых школьников*. - М.: Академия, 2002. - 160 с.
5. Путляева Л.В. *О функциях эмоций в мыслительных процессах* // Вопросы психологии. - 1979. - № 5. - С. 12-17.
6. Рейковский Я. *Экспериментальная психология эмоций* / Пер. с польск. - М.: Прогресс, 1979. - 392 с.
7. Тихомиров О.К., Клочко В.Е. *Эмоциональная регуляция мыслительной деятельности* // Вопросы психологии. - 1980. - № 5. - С. 23-31.

8. Юрьева Л.Н. *Динамика распространения психических и поведенческих расстройств в мире и в Украине* // Медицинские исследования. – 2001. – Т.1, вып.1. – С. 32-33.

Создание психологической службы в вузах – путь к повышению качества образования

Терещук Р.К.,

канд. психол. наук,

Измаильский государственный гуманитарный университет, Украина

The psychological service in the Higher school is the major factor of raising quality of education. It promotes social and psychological adaptation of students, all-round development of personality, opening of their creative potential, advancing of efficaciousness of the education, planning, co-ordination and realization of educational work.

Поиск новых методов повышения качества подготовки специалистов высокой квалификации не раз заставлял теоретиков и практиков системы высшего образования обращаться к идее создания в вузах психологической службы. В конце 70-х гг. прошлого столетия в ряде публикаций был обобщен опыт организации такой службы в некоторых вузах Еревана, Новосибирска, Казани, Москвы. Так, Н.М. Пейсахов [1], в одной из своих работ, ознакомил с опытом организации психологической службы в Казанском университете. Он отметил, что в самом общем виде назначение данной службы состоит в оптимизации деятельности коллектива и отдельных личностей. Конкретная же задача психологической службы вуза заключается, по мнению автора, в том, чтобы способствовать выполнению главной функции высшей школы – подготовке специалистов, способных к творческому труду.

В других источниках того же периода раскрываются основные направления работы психологической службы Московского института управления им. С. Орджаникидзе [2]. Главными предпосылками создания психологической службы в указанном вузе явились следующие положения: повышению эффективности обучения в вузе способствует всестороннее исследование и целенаправленное воздействие на процесс социально-психологической адаптации студентов; планирование, координация, реализация мероприятий, направленных на улучшение социально-психологической адаптации студентов, а так же проверка их результативности, должны